

Тема 4. Зона митного контролю

Зона митного контролю (ЗМК) є одним із ключових елементів організації митної справи. Саме тут відбувається здійснення митних формальностей, перевірка товарів, транспортних засобів, документів та осіб, які переміщують їх через митний кордон. Без чітко визначених зон митний контроль був би неефективним і хаотичним, що створювало б значні ризики для економічної та національної безпеки держави.

Зона митного контролю — це спеціально визначене місце в пунктах пропуску через державний кордон або в інших місцях митної території країни, де митні органи здійснюють митні формальності. Основна мета створення зони митного контролю — забезпечення здійснення митного контролю над товарами, транспортними засобами, що переміщуються через митний кордон, а також проведення заходів щодо виявлення, попередження і припинення контрабанди та порушень митних правил.

Зазвичай зона митного контролю розташовується в пунктах пропуску через державний кордон, морських і річкових портах, аеропортах, залізничних станціях, на територіях підприємств, вільних митних зон, митних складів, складів тимчасового зберігання та інших визначених місцях. Вона може бути постійною (при регулярному розміщенні об'єктів митного контролю) або тимчасовою (створюється на час здійснення конкретних митних процедур).

Режим зони митного контролю передбачає порядок доступу і перебування службових осіб, громадян, а також особливості переміщення товарів і транспортних засобів у межах цієї зони. Вона включає інфраструктуру для проведення митних формальностей: службові приміщення, місця для огляду вантажів і транспортних засобів, склади тимчасового зберігання, майданчики для стоянки тощо.

Таким чином, зона митного контролю являє собою важливу складову митної інфраструктури, що сприяє ефективному здійсненню митного контролю і безпеці державного кордону.

Зона митного контролю (ЗМК) – це основний інструмент організації роботи митниці. Вона створює простір, де митні органи можуть реалізовувати свої повноваження, забезпечуючи:

дотримання законодавства при переміщенні товарів, транспортних засобів і осіб через митний кордон;

запобігання контрабанді та порушенням митних правил;

сплату митних платежів у повному обсязі;

виконання заходів, пов'язаних із захистом національної безпеки, здоров'я громадян, охороною довкілля.

Без таких зон митний контроль був би хаотичним і неможливим до ефективної реалізації.

Поняття та правова основа

Зона митного контролю – це територія, визначена митними органами, у межах якої безпосередньо здійснюється митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів.

Різниця між постійною та тимчасовою зоною митного контролю полягає у їхньому призначенні, тривалості функціонування та умовах створення:

- **Постійна зона митного контролю** створюється в місцях, де митні формальності щодо товарів і транспортних засобів комерційного призначення проводяться на постійній основі. Це можуть бути пункти пропуску через державний кордон, морські та річкові порти, аеропорти, залізничні станції, митні склади та інші місця, визначені Митним кодексом України. Постійна зона має чітко визначені межі, які позначаються на план-схемі, що додається до рішення про створення такої зони.
- **Тимчасова зона митного контролю** створюється лише на час виконання митних формальностей посадовими особами митних органів щодо товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що знаходяться під митним контролем. Такі зони можуть утворюватися на територіях підприємств, складах, на частинах території об'єктів, де перебувають товари під митним контролем, якщо ці товари через свої властивості чи розміри не можуть зберігатися в постійних зонах. Тимчасова зона діє обмежений час і має визначені межі, які можуть бути позначені тимчасовими знаками або огорожею.

Отже, основна відмінність полягає в тому, що постійна зона існує безперервно і має усталені межі, а тимчасова створюється на певний період для проведення митних процедур з певними товарами чи транспортними засобами і зникає після завершення цих процедур.

Правове регулювання:

- **Митний кодекс України** (гл. 28, ст. 329–336);
- Закон України «Про Державну митну службу України»;
- підзаконні акти Кабінету Міністрів та Державної митної служби (накази, інструкції, положення).

Главою 47 МК України регламентується організація митного контролю, що здійснюється безпосередньо посадовими особами органів доходів і зборів. В цій главі визначено загальні принципи митного контролю, взаємодія органів доходів і зборів з державними органами, що здійснюють контроль, його вибірковість, тривалість перебування під митним контролем, строки пред'явлення митному органу товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, документи і відомості, необхідні для здійснення митного контролю, доступ посадових осіб органів доходів і зборів на територію чи в приміщення підприємств для здійснення митного контролю. В той же час норми МК України не в повній мірі дають уявлення про особливості організації митного контролю посадовими особами органів доходів і зборів. Значний обсяг регламентації цих питань знаходиться за межами МК України.

У відповідності до ст. 318 МК України визначено загальні принципи митного контролю, а саме:

- 1) митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України;
- 2) митний контроль здійснюється виключно митними органами відповідно до МК України та інших законів України;

- 3) митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи;
- 4) митний контроль товарів, транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до типових технологічних схем митного контролю, що затверджуються Кабінетом Міністрів України;
- 5) розклад руху транспортних засобів, що здійснюють регулярні міжнародні рейси, затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту державного кордону;
- 6) з метою підвищення ефективності митного контролю органи доходів і зборів взаємодіють з учасниками зовнішньоекономічної діяльності, уповноваженими економічними операторами, іншими особами, діяльність яких пов'язана із здійсненням зовнішньої торгівлі, та з їх професійними об'єднаннями (асоціаціями).

Організація митного контролю – це організаційна діяльність, що спрямована на створення умов, необхідних для виконання митними органами функцій митного контролю в межах митного законодавства України, а також міжнародних договорів укладених Україною, в установленому законом порядку.

Функції митного контролю:

- 1) забезпечення реалізації митного законодавства;
- 2) забезпечення національної безпеки України;
- 3) забезпечення економічної безпеки України;
- 4) забезпеченні дозвільного порядку переміщення товарів, транспортних засобів та інших предметів, через митний кордон України;
- 5) запобігання проникненню на територію України низькоякісних товарів, екологічно небезпечних речовин, вірусів чи культур;
- 6) стягнення мита, податків та інших митних платежів;
- 7) забезпечення законного переміщення валюти через митний кордон України;
- 8) створення умов, для збільшення товарообігу;
- 9) забезпеченні законних прав фізичних та юридичних осіб при здійсненні митного контролю;
- 10) співробітництво з митними органами інших держав;

11) вдосконалення митного законодавства.

Таким чином, митний контроль є вагомим засобом, що сприяє формуванню та реалізації митної політики держави.

Основними завданнями і напрямками організації митного контролю є:

- 1) підготовка проектів нормативно-правових актів з питань організації та розвитку митної інфраструктури;
- 2) аналіз діючих та впровадження передових форм і методів митного контролю та заходів підвищення їх ефективності;
- 3) запровадження нових технологій митного контролю та митного оформлення;
- 4) організація взаємодії органів доходів і зборів (підрозділів) зі службами прикордонного, санітарного, фітосанітарного, радіологічного, ветеринарного, екологічного контролю, іншими контрольними службами та правоохоронними органами при здійсненні митного контролю;
- 5) удосконалення видів особистих митних забезпечень, форм їх застосування.

Одним із напрямків організації митного контролю є розробка і запровадження в дію технологічних схем митного контролю та митного оформлення.

Технологічна схема – це встановлена керівництвом митного органу, обов’язкова для виконання послідовність дій співробітників підрозділів митного органу під час здійснення операцій митного контролю та митного оформлення. Технологічна схема може регламентувати діяльність як одного окремо взятого підрозділу, так і декількох підрозділів митного органу в комплексі, а також взаємодію підрозділів митного органу з підрозділами інших контролюючих органів (служб): ветеринарної, санітарної, фітосанітарної, екологічної, підрозділами Державної прикордонної служби України та ін. Затверджуються технологічна схема Кабінетом Міністрів України.

За допомогою технологічних схем, погоджених з відповідними службами, врегульовуються питання взаємодії під час здійснення митного контролю та митного оформлення.

Взаємодія – це комплекс організаційних заходів, спрямованих на узгодженість дій різних підрозділів, служб, посадових осіб під час здійснення митного контролю та митного оформлення.

У відповідності до ст.319 МК України органи доходів і зборів взаємодіють з державними органами, що здійснюють митний контроль під час переміщення товарів через митний кордон України.

Товари, що переміщуються через митний кордон України, крім митного контролю, можуть підлягати державному санітарно-епідеміологічному, ветеринарно-санітарному, фітосанітарному, екологічному та радіологічному контролю. У пунктах пропуску через державний кордон України зазначені види державного контролю (крім радіологічного) здійснюються митними органами у формі попереднього документального контролю на підставі інформації, отриманої від державних органів, уповноважених на здійснення цих видів контролю, з використанням засобів інформаційних технологій. Органи доходів і зборів взаємодіють з державними органами, уповноваженими на здійснення зазначених видів контролю, координують роботу з їх здійснення у пунктах пропуску через державний кордон і в зонах митного контролю на митній території України в порядку, встановленому МК України та іншими законами України.

Зазначені види контролю здійснюються:

- 1) у пунктах пропуску через державний кордон України - стосовно встановлених законодавством України заборон щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України;
- 2) при поміщенні в митний режим - стосовно встановлених законодавством України обмежень щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України.

Контроль за переміщенням через митний кордон України окремих видів товарів, що проводиться іншими державними органами, здійснюється за принципом "єдиного вікна" відповідно до міжнародної практики та рекомендацій міжнародних організацій із застосуванням єдиної з митними органами інформаційно-телекомунікаційної системи.

Посадові особи органів доходів і зборів у випадках, передбачених МК України та іншими законами України, з метою здійснення митного контролю мають право безперешкодного доступу на територію чи в приміщення будь-якого підприємства незалежно від форми власності та сфери управління, де знаходяться або можуть знаходитися товари, що підлягають митному контролю.

Митний контроль передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для забезпечення дотримання законодавства України з питань митної справи. Обсяг таких процедур та порядок їх застосування визначаються відповідно до МК України, інших нормативно-правових актів, а також міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Митний контроль товарів, транспортних засобів та інших предметів здійснюється цілодобово у пунктах пропуску через державний кордон України відповідно до типових технологічних схем пропуску через державний кордон України автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

В залежності від організації контролю за місцем його проведення прийнято розрізняти:

1) контроль, який здійснюється після прибуття товарів і транспортних засобів у орган доходів і зборів;

2) суцільний митний контроль із застосуванням усіх його форм, які передбачаються митним законодавством, за виключенням випадків звільнення від митного контролю;

3) вибіркового митного контролю, який полягає у застосуванні вибірових методів перевірки. Перевіряється не весь товар, а лише його зразки:

а) форми та обсяг контролю, достатнього для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи та міжнародних договорів України при митному оформленні, обираються на підставі результатів системи управління ризиками;

б) форми та обсяг контролю, достатнього для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи та міжнародних договорів України, укладених відповідно до закону, після завершення митного оформлення, визначаються в порядку, встановленому МК України. На вимогу власника товарів, щодо яких визначено форму та обсяг митного контролю, або уповноваженої ним особи органи доходів і зборів зобов'язані письмово повідомити про це протягом години, якщо інший строк повідомлення не визначено МК України;

в) якщо за результатами застосування системи управління ризиками не визначено необхідності проведення митного огляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, митне оформлення та випуск цих товарів, транспортних засобів за рішенням митного органу можуть бути здійснені без пред'явлення зазначених товарів, транспортних засобів митному органу або з пред'явленням, але без проведення їх митного огляду. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, здійснює координацію діяльності державних органів, що здійснюють контроль за переміщенням через митний кордон окремих видів товарів.

Види зон митного контролю

У пунктах пропуску через митний кордон, державний кордон або в інших місцях митної території в межах яких митниця здійснює митний контроль, оформлення пасажирів, транспортних засобів, вантажів – визначається зоною митного контролю.

Режим її – це порядок доступу та перебування в таких зонах службових осіб, які безпосередньо забезпечують процес митного контролю, та громадян, що проходять митний контроль або уповноважені пред'явити контроль товари та інші предмети, а також порядок переміщення товарів та інших предметів за межі зони митного контролю.

Зони митного контролю (ст. 329МК України) створюються з метою забезпечення та здійснення митними органами митного контролю за товарами та транспортними засобами, що переміщуються через митний кордон України, проведення заходів пов'язаних з виявленням, попередженням та припиненням контрабанди та порушень митних правил, у пунктах пропуску на митному кордоні України, в межах прикордонної смуги на державному кордоні, у морських та річкових портах, аеропортах та залізничних станціях, на територіях підприємств, спеціальних митних зонах, а також в інших місцях, визначених митними органами створюються зони митного контролю.

Таким чином, зони митного контролю – це спеціально виділені й означені місця, що призначені для зберігання товарів і транспортних засобів, а також провезення з ними вантажних та інших операцій під митним контролем.

На практиці в зонах митного контролю, що створені в пунктах міжнародних пасажирських перевезень із метою швидкого пропуску пасажирів через митний кордон, може проводитися двоканальний митний контроль за системою “зеленого” й “червоного” коридорів. Організація такого пропуску базується на знанні пасажирами вимог митного законодавства та правил митного оформлення. “Зеленим” коридором, як правило, користуються ті пасажирів, що мають при собі товари, що можуть бути оформлені безмитне та без отримання спеціальних дозволів. Інші пасажирів проходять через “червоний” коридор із заповненням і поданням митних декларацій. Утім така організація пропуску пасажирів через митний кордон України в разі необхідності не виключає можливості здійснення повного чи вибіркового контролю.

Режим зони митного контролю - це встановлені законодавством України з питань митної справи приписи, заборони та обмеження щодо перебування товарів, транспортних засобів та громадян, умови розташування будівель та споруд, а також проведення господарських робіт у зоні митного контролю.

Одним з елементів митної інфраструктури є пункт пропуску через державний кордон України – це територія або частина території прикордонної залізничної, автомобільної станції, морського, річкового порту (аеропорту) з комплексом будівель, споруд та інженерно-технічних засобів, де здійснюються визначені законодавством види контролю з метою пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна.

Пункти пропуску поділяються:

- 1) за видами транспортного сполучення** – на залізничні, автомобільні, морські, річкові, повітряні, пішохідні;
- 2) за категоріями поїздок** – на міжнародні (пропуск через кордон громадян і транспортних засобів усіх держав), міждержавні (пропуск через кордон громадян і транспортних засобів України і суміжної держави), місцеві (спрощений пропуск через кордон громадян України і суміжної держави, які проживають у прикордонних областях, районах, та транспортних засобів, що їм належать);
- 2) за характером транспортних перевезень** – на пасажирські, вантажні, вантажно-пасажирські;
- 2) за режимом функціонування** – на постійні, тимчасові, цілодобові й такі, що працюють у визначений на підставі двосторонніх договорів час.

§ 3. ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ.

Посадові особи органів доходів і зборів при здійсненні митного контролю наділені державно-владними повноваженнями при виконанні посадових обов’язків і керуються МК України та митним законодавством України.

При здійсненні митного контролю ***працівники органів доходів і зборів мають право:***

- 1) вимагати безпосереднього надання й ознайомлення з необхідними документами, у тому числі банківськими, інформацією, що пов’язана зі здійсненням зовнішньоекономічної та**

іншої господарської діяльності, що має відношення до митної справи й функцій органів доходів і зборів;

2) отримувати всі необхідні довідки, письмові та усні пояснення від посадових осіб та інших співробітників, спрямовані на отримання митними органами інформації про порушення порядку ввезення (вивозу) ліцензованих товарів;

3) опечатувати приміщення;

4) вилучати документи в тому разі, коли вони підлягають перевірці в іншому місці на підставі відповідного акту;

5) мати доступ на територію й у приміщення, де можуть знаходитися товари й транспортні засоби, що підлягають митному контролю, а також необхідні для такого контролю документи.

При необхідності посадовим особам органів доходів і зборів установлюється місце й час для ознайомлення з інформацією й документами.

Період перебування під митним контролем і його визначення здійснюється у відповідності до обраного митного режиму. Товари й транспортні, засоби знаходяться під митним контролем із моменту його початку – до його закінчення. Законодавство встановлює й максимальний термін. Наприклад, максимальний термін зберігання товарів у режимі митного складу це повинен перевищувати три роки.

Визначення початку здійснення митного контролю транспортних засобів і товарів здійснюється в залежності від того, здійснюється їх ввезення чи вивезення. При їх ввезенні початок митного контролю визначається моментом перетину транспортними засобами митного кордону. При вивезенні митний контроль починається з моменту прийняття митної декларації.

3.1 Види митного контролю.

У залежності від сутнісних характеристик предмету, що переміщується через митний кордон прийнято розрізняти на види:

- а) загальний митний контроль;
- б) спеціальний митний контроль.

Загальний митний контроль у залежності від конкретного предмета можна поділити на:

- а) митний контроль товарів;
- б) митний контроль транспортних засобів комерційного призначення.

Спеціальний митний контроль у залежності від специфіки предмета можна поділити на:

- а) митний контроль зброї та боєприпасів;
- б) митний контроль товарів які містять в собі наркотичні засоби;
- в) митний контроль сильнодіючих хімічних речовин.

У свою чергу митний контроль товарів поділяють на підвиди митного контролю товарів:

- а) митний контроль ручної поклажі;
- б) контроль багажу як такого, що супроводжується, так і такого, що не супроводжується.

Митний контроль транспортних засобів поділяється:

а) митний контроль автотранспортних засобів.

Митний контроль за вантажними автомобільними перевезеннями можна розділити на два види: митний контроль автотранспортних засобів комерційного призначення, які перевозять товари або прямують за товарами чи після вивантаження товару; митний контроль товару.

б) митний контроль повітряних суден.

Митний контроль за міжнародними авіаційними перевезеннями здійснюється безпосередньо в міжнародних аеропортах у відповідності до розкладу. При чартерних рейсах обов'язок, сповіщати про прибуття покладається на власника компанії, орендатора й капітана корабля. Митний контроль містить у собі наступні елементи: контроль товарів, які переміщуються літаками міжнародного пасажирського сполучення; контроль товарів, які переміщуються літаками при здійсненні міжнародних вантажних перевезень; контроль самих літаків.

в) митний контроль на залізничному транспорті.

Митний контроль на залізничному транспорті здійснюється прикордонними та митними органами в місцях: на прикордонних залізничних станціях; на контрольних постах, розташованих безпосередньо на кордоні; на перегонах між найближчою до прикордонної внутрішньою станцією й прикордонною залізничною станцією.

г) митний контроль на водному транспорті.

Після прибуття вітчизняних чи іноземних суден у територіальні води України вони вважаються такими, що знаходяться під митним контролем. Митний контроль починається з моменту перетину судна разом з особами й товарами, що на ньому знаходяться, митного кордону України й закінчується оформленням митних документів на випуск товарів і транспортних засобів.

У залежності від напрямів переміщення товарів **прийнято розрізняти митний контроль:**

- 1) імпорتنих товарів; контроль здійснюється щодо товарів, які ввозяться на митну територію України;
- 2) експортних товарів; імпорتنий експортний - щодо товарів, які вивозяться з України;
- 3) транзитних товарів, щодо товарів, які переміщуються митною територією України.

У залежності від виду й характеру співробітництва органів доходів і зборів країн сусідів виділяють такі різновиди митного контролю, як:

- 1) **односторонній митний контроль.** Такий контроль проводиться тільки однією стороною, як правило, до перетину митного кордону. Органи доходів і зборів іншої сторони довіряють іншій стороні й повторного митного контролю не проводять. Така система контролю ще називається спрощеною;
- 2) **двохсторонній митний контроль,** який проводиться митницями двох країн самостійно;
- 3) **спільний митний контроль,** який проводиться митними органами двох країн одночасно.

3.2 Форми митного контролю.

Митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами органів доходів і зборів у формах, які передбачені ст.336 МК України, шляхом:

- 1) перевірки документів та відомостей, які надаються митним органом під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- 2) митного огляду (огляду та переогляду товарів і транспортних засобів комерційного призначення, огляду та переогляду ручної поклажі та багажу, особистого огляду громадян);
- 3) обліку товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;
- 4) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;
- 5) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою покладено на органи доходів і зборів законом;
- 6) перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем;
- 7) проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та оплати митних платежів;
- 8) направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих митному органу.

Формально-логічний контроль – це автоматизована перевірка правильності заповнення даних митних декларацій та повернення результатів перевірки; перевірка митних декларацій та інших документів на достовірність та законність;; здійснення статистичного, валютного контролю; контролю нарахованих митних платежів, контролю правильності застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Контроль співставлення – це автоматизоване порівняння даних, які містяться в митних деклараціях або в інших документах, поданих для митного контролю або митного оформлення, з даними, які містяться в електронних копіях митних декларацій та інших документах, надходять з митних та інших правоохоронних органів суміжних держав; в уніфікованих електронних дозвільних документах, що надходять з інших державних органів, інших електронних документах, пов'язаних з перевіркою достовірності даних, що перевіряються.

Контроль із застосуванням системи управління ризиками – це оцінка ризику шляхом аналізу (у тому числі з використанням інформаційних технологій) поданих документів у конкретному випадку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України з метою обрання форм і обсягу митного контролю, достатніх для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи.

Проведення огляду та переогляду товарів та транспортних засобів здійснюється відповідно до ст.338 МК України. Акт огляду (переогляду) засвідчується відбитком особистої номерної печатки посадової особи митного органу, яка проводила огляд (переогляд). Один примірник акта передається (надсилається) особі, яка переміщує товари через митний кордон України чи зберігає товари під митним контролем. Форма акта огляду (переогляду) товарів, транспортних засобів, ручної поклажі та багажу затверджується центральним органом

виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

Огляд та переогляд – це захід адміністративного попередження, який полягає у фактичній перевірці товарів і транспортних засобів з метою встановлення законності їх переміщення через митний кордон, попередження ввезення заборонених предметів, виявлення таємного їх переміщення, визначення найменування товарів, їх кількості та ціни. Огляд та переогляд проводиться в присутності представника власника товарів і транспортних засобів.

Огляд та переогляд переслідує такі завдання:

- 1) установлення законності переміщення через митний кордон об'єктів митного контролю;
- 2) виявлення товарів і транспортних засобів без документів;
- 3) виявлення товарів, які заборонені для ввезення чи вивезення, а також товарів, які переміщуються в спеціальному порядку (культурні цінності);
- 4) установлення тарифного найменування товару, його ціни, кількості і якості.
- 5) обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України;
- 6) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;
- 7) перевірки системи звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України, а також своєчасності достовірності, повноти нарахування та сплати податків та зборів, які відповідно до законів справляються при переміщенні через митний кордон України;
- 8) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, спеціальних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться або можуть знаходитися товари і транспортні засоби, що підлягають митному контролю, чи проводиться діяльність, контроль за якою покладено на органи доходів і зборів законом;
- 9) використання інших форм, передбачених Кодексом та іншими законами України з питань митної справи.

У той же час чинним законодавством встановлено *перелік товарів, які в обов'язковому порядку підлягають митному огляду*. До них відносяться:

- 1) товари, що підлягають обкладенню акцизним податком чи приближені до таких в описовій частині;
- 2) товари, що підлягають обкладенню митом;
- 3) товари, що підлягають нетарифному регулюванню;
- 4) товари, що близькі за правовим режимом до товарів, які обкладаються митом чи підлягають нетарифному регулюванню, і коли не можна обійтися без огляду;
- 5) по відношенню до тих товарів, відносно яких поступила достатня для проведення перевірки оперативна інформація.

Окрім зазначених форм контролю, використовується також облік товарів і транспортних засобів, які використовуються для ведення митної статистики. Звертається увага на товари й транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон, які розміщуються на митних складах, які перевозяться митними перевізниками. Такий облік здійснюється шляхом ведення різних реєстраційних книг та журналів.

Облік товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, здійснюється митним органом з метою проведення їх митного контролю відповідно до ст.341 МК України.

Облік товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, здійснюється на підставі митних декларацій на товари та національних реєстраційних документів транспортних засобів.

Облік товарів, що переміщуються через митний кордон України трубопровідним транспортом та лініями електропередачі, здійснюється з використанням відповідних приладів обліку.

Значне місце приділяється усному опитуванню посадовими особами митного органу фізичних осіб та посадових осіб підприємств з метою забезпечення митного контролю. Усне декларування здійснюється в передбачених чинним законодавством випадках при переміщенні через митний кордон особистих речей.

Усне опитування громадян та посадових осіб підприємств, здійснюється митним органом з метою проведення їх митного контролю відповідно до ст.342 МК України.

Усне опитування громадян та посадових осіб підприємств під час здійснення митного контролю – це отримання посадовою особою митного органу інформації, що має значення для здійснення митного контролю, від осіб, які володіють такою інформацією.

У разі необхідності під час проведення усного опитування складається протокол, форма якого затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів. Про складення протоколу особа, яка опитується, попереджається перед початком опитування.

Перевірка обліку й звітності проводиться відносно товарів і транспортних засобів, які знаходяться на митних складах чи вільних митних складах. В практичній діяльності органів доходів і зборів практикується ідентифікація товарів і транспортних засобів, які зберігаються на митному складі.

Ідентифікація як форма митного контролю здійснюється шляхом пломбування, опечатування, нанесення цифрових та інших позначень ідентифікаційних знаків, проставлення штампів, узяттям проб і зразків, опису товарів і транспортних засобів, складенням креслень, фотографуванням, ілюстрацією та іншої документації.

При проведенні митного контролю застосовуються різноманітні технічні засоби, що сприяють якості та спрощенню процедури митного контролю. З метою попередження та припинення перевезень через митний кордон наркотичних засобів широко використовуються службові собаки. У практичній діяльності всі види та форми митного контролю тісно переплітаються.

До **форм контролю** також можна віднести: спостереження, обстеження, аналіз, розробка прогнозів.

§ 4. МИТНІ ЕКСПЕРТИЗИ.

Стаття 327 МК України передбачає залучення спеціалістів та експертів для участі у здійсненні митного контролю.

Залучення спеціалістів та експертів, у разі потреби, здійснюється керівником митного органу або його заступником за погодженням з керівником підприємства, установи, організації, де працює спеціаліст чи експерт.

У разі необхідності за власним бажанням залучення спеціалістів та експертів може здійснювати декларант (власник товару та/або транспортного засобу). У такому разі відшкодування витрат, пов'язаних з участю спеціалістів та експертів у здійсненні митного контролю, здійснюється декларантом (власником товару та/або транспортного засобу) на підставі укладеної угоди.

Главою 50 МК України регламентується проведення митних експертиз.

Стаття 356 МК України визначає взяття проб (зразків) товарів посадовими особами органів доходів і зборів в межах процедур митного контролю та митного оформлення з метою встановлення характеристик, визначальних для: класифікації товарів згідно УКТ ЗЕД, перевірки задекларованої митної вартості товарів, встановлення країни походження товарів, встановлення належності товарів до наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, сильнодіючих чи отруйних речовин, встановлення належності товарів до предметів, що мають художню, історичну чи археологічну цінність, встановлення належності товарів до таких, що виготовлені з використанням об'єктів права інтелектуальної власності, що охороняються відповідно до закону.

Взяття проб (зразків) товарів проводиться уповноваженими посадовими особами митного органу на підставі вмотивованого письмового рішення керівника цього митного органу або особи, яка виконує його обов'язки.

У разі проведення огляду і переогляду ручної поклажі та багажу за відсутності громадянина чи уповноваженої ним особи взяття проб (зразків) повинно здійснюватися у присутності двох понять.

З дозволу митного органу можуть також братися проби (зразки) товарів, що зберігаються на митному складі, складі тимчасового зберігання.

При вивезенні товарів з митної території України взяття проб (зразків) товарів може здійснюватися тільки в митному органі відправлення. При цьому проби (зразки) можуть братися до завантаження товарів у транспортний засіб, за умови забезпечення надійної ідентифікації всіх товарів, призначених для завантаження.

Взяття проб (зразків) товарів, що перебувають під митним контролем, посадовими особами інших державних органів, а також декларантами або уповноваженими ними особами здійснюється спільно з посадовими особами відповідного митного органу.

Декларанти або уповноважені ними особи мають право бути присутніми під час взяття проб (зразків) товарів посадовими особами митного органу та інших державних органів.

Органи доходів і зборів повинні бути ознайомлені з результатами проведених досліджень (аналізів, експертиз) проб (зразків) товарів, взятих іншими державними органами, декларантами або уповноваженими ними особами, не пізніше наступного робочого дня після їх отримання зазначеними органами та особами, а також отримати примірники результатів таких досліджень (аналізів, експертиз).

Декларанти або уповноважені ними особи сприяють посадовим особам органів доходів і зборів під час взяття проб (зразків) товарів і здійснюють вантажні та інші необхідні операції.

Окрема митна декларація на проби (зразки) товарів не подається за умови, що відомості про них будуть наведені в митній декларації, яка подається щодо всіх товарів, які переміщуються через митний кордон України.

Для великогабаритних і технічно складних товарів (машини, технологічні лінії, промислові конструкції тощо) органи доходів і зборів можуть вимагати від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності надання тільки техніко-технологічної документації.

Достовірною техніко-технологічною документацією вважаються офіційно видані книги, державні та галузеві стандарти, технічні умови, специфікації, каталоги, креслення і паспортні дані на виріб виробника.

Проби (зразки) товарів, крім великогабаритних і технічно складних (машини, технологічні лінії, промислові конструкції тощо), беруться в мінімальній кількості у двох примірниках (досліджуваний та контрольний), кожен з яких є достатнім для проведення дослідження.

У разі якщо взяття контрольних проб (зразків) товарів з об'єктивних причин не видається можливим (одиничний товар, обмежена кількість, вміст поштового відправлення тощо), проби (зразки) товарів беруться в одному примірнику (досліджуваному).

Нормативи взяття проб (зразків) товарів встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

Взяття проб (зразків) здійснюється з обов'язковим додержанням правил техніки безпеки та пожежної безпеки.

Про взяття проб (зразків) товарів складається акт за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів.

На кожну взятую пробу (зразок) накладається окреме митне забезпечення.

Декларанти або уповноважені ними особи повинні бути ознайомлені з результатами проведеного дослідження (аналізу, експертизи) проб та зразків товарів і отримати від митного органу, який призначив таке дослідження (аналіз, експертизу), примірники цих результатів не пізніше наступного робочого дня після проведення дослідження (аналізу, експертизи) митним органом або отримання ним примірників результатів такого дослідження (аналізу, експертизи) від інших державних органів.

Органи доходів і зборів не відшкодовують витрат, здійснених декларантом або уповноваженою ним особою внаслідок взяття проб (зразків) товарів, що перебувають під митним контролем. Витрати на проведення дослідження (аналізу, експертизи) проб (зразків) товарів, здійснені митними органами, не відшкодовуються декларантом або уповноваженою ним особою, крім випадків, коли таке дослідження (аналіз, експертиза) проводиться з ініціативи зазначених осіб.

За бажанням декларанта або уповноваженої ним особи, за умови забезпечення сплати митних платежів відповідно до обраного митного режиму, товари, проби (зразки) яких взяті для проведення дослідження (аналізу, експертизи), випускаються митним органом до одержання результатів відповідних досліджень (аналізів, експертиз), якщо вони не підпадають під дію встановлених законодавством України заборон та/або обмежень щодо переміщення через митний кордон України.

З метою встановлення характеристик товару, необхідних для його митного оформлення, органи доходів і зборів можуть письмово, у тому числі з використанням засобів інформаційних технологій, затребувати з підприємств-виробників, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян наявну у них техніко-технологічну документацію про склад, фізико-хімічні властивості товарів, інформацію про основні технологічні стадії їх виробництва та призначення.

В залежності від місця розташування та функціонального призначення можна виділити:

1. На митному кордоні:

- у пунктах пропуску через державний кордон (автомобільні, морські, авіаційні, залізничні);
- у місцях міжнародних поштових відправлень;
- у спеціальних терміналах та портах.

2. Внутрішні зони митного контролю:

- митні склади;
- митні ліцензійні склади;
- зони митного контролю вільних митних зон та складів.

3. Тимчасові зони митного контролю:

- створюються для проведення митних оглядів у місцях, де немає постійних митних постів (наприклад, на підприємстві-імпортері).

Організація зон митного контролю

Межі зони митного контролю в пунктах пропуску через державний кордон України визначаються митними органами за погодженням з відповідними органами охорони державного кордону, а також адміністраціями морських (річкових) портів, аеропортів, залізничних станцій.

У пунктах пропуску через державний кордон, таких як морські, річкові, повітряні та залізничні порти, визначення меж зони митного контролю відбувається з урахуванням згоди відповідних держорганів охорони кордону і адміністрацій транспортних об'єктів.

В інших місцях митної території України органи доходів і зборів самостійно визначають межі зон митного контролю у межах своєї діяльності. Для постійних зон митного контролю розробляється план-схема, що позначає їх межі. Для тимчасових зон межі позначаються тимчасово встановленими знаками чи огорожею.

Позначення меж зони митного контролю здійснюється відповідними інформаційними знаками, написами "Зона митного контролю" на огорожах, стінах будівель, а також стендами з інформацією про режим зони, місця перетину митного кордону, коло осіб з доступом тощо. Розміщення таких знаків є обов'язковим і допомагає забезпечити дотримання режиму зони митного контролю.

- **Встановлюються митними органами** за погодженням із власниками території або приміщень.
- **Обладнання:** огороження, системи відеоспостереження, рентген-сканери, вагові комплекси, службові приміщення, склади.
- **Режим:** доступ до ЗМК суворо регламентується. Особи та транспортні засоби можуть перебувати в зоні лише з дозволу митних органів.

Основні завдання зон митного контролю

У зоні митного контролю здійснюються такі основні заходи митного контролю:

- Перевірка документів та відомостей, які надаються під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.
- Митний огляд і переогляд товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ручної поклажі, багажу, а також особистий огляд громадян.
- Облік товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон.

- Усні опитування громадян і посадових осіб підприємств.
- Огляд територій і приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, спеціальних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари і транспортні засоби під митним контролем.
- Контроль правильності заповнення товарно-транспортних документів та відповідності їх положенням контрактів.
- Перевірка правильності здійснення платіжно-розрахункових операцій у валюті і дотримання валютного законодавства.
- Визначення правильності обчислення митних платежів і надання митно-тарифних преференцій.
- Забезпечення заходів з виявлення, попередження і припинення контрабанди та порушень митних правил.
- Організація пропуску пасажирів через митний кордон за системою "зеленого" та "червоного" коридорів.

Ці заходи здійснюються з метою забезпечення додержання митного законодавства України, правильності митних операцій і контролю за переміщенням предметів митного контролю через державний кордон.

1. Забезпечення ефективності митного контролю.
2. Запобігання контрабанді, митним правопорушенням, ухиленню від сплати митних платежів.
3. Спрощення процедур для «білого бізнесу» та чесних пасажирів.
4. Створення умов для роботи митних органів, суміжних служб (прикордонників, ветеринарного, фітосанітарного, екологічного контролю).

Процедура митного контролю умовно проходить у п'ять етапів:

На першому етапі проводиться формально-логічний контроль заявлених відомостей із використанням комп'ютерних програм. Також перевіряється правильність заповнення товарно-транспортних документів на відповідність указаних у них даних положенням контракту та іншим документам.

На другому етапі здійснюється перевірка правомірності проведених платіжно-розрахункових операцій в іноземній валюті вказаними в декларації банківськими установами, дотримання учасниками зовнішньоекономічної діяльності валютного законодавства. Одночасно за наявності перевіряється паспорт зовнішньоекономічної угоди.

На третьому етапі перевіряється правильність обчислення митних платежів та надання митно-тарифних преференцій, фактичне надходження заявлених платежів на відповідні рахунки митниці.

На четвертому етапі перевіряється правильність заповнення відповідних граф митної декларації, на підставі яких формується митна статистика.

На п'ятому етапі посадовою особою митниці приймається рішення проведення митного огляду товарів спеціальними співробітниками митниці на предмет відповідності заявленим у документах відомостям.

Відповідно до ст. 324 МК України «З метою скорочення часу проведення митного контролю та підвищення його ефективності органи доходів і зборів можуть використовувати технічні та спеціальні засоби, а також службових собак, безпечні для життя та здоров'я людини,

тваринного та рослинного світу і не завдавати шкоди товарам, транспортним засобам». Технічні засоби митного контролю, це спеціальні установки, апарати, детектори, інструменти, та інші технічні пристосування, що застосовуються посадовими особами органів доходів і зборів під час проведення митного контролю з метою виконання своїх завдань та функцій, а також забезпечення додержання законодавства України про митну справу. Технічні засоби митного контролю можна розподілити на: пошукові засоби, засоби ідентифікації та засоби аудіовізуального контролю.

До пошукових засобів митного контролю належать: рентгенапарати, металошукачі, оглядові дзеркала, електрошуп, ендоскопи, галогенові акумуляторні ліхтарі, ультрафіолетові ліхтарі, мініскопи, детектори контрабанди.

До засобів ідентифікації, визначення якісних та кількісних характеристик відносяться: електронні терези, детектори дорогоцінних металів, детектори діамантів, детектори наркотиків, детектори валюти, дозиметри, каратоміри, комплекти хімічних реактивів, комплекти хімічних реактивів, засоби аудіовізуального контролю.

Митний контроль закінчується:

- 1) у разі ввезення на митну територію України – після закінчення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму;
- 2) у разі вивезення за межі митної території України – після здійснення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення та перетинання ними митного кордону України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму.

Митний контроль завершується моментом прийняття рішення про випуск товарів і транспортних засобів.

Після проведення всіх етапів на транспортному документі ставиться штамп «Випуск дозволено».

Особливості режиму зон митного контролю

- В'їзд і виїзд транспортних засобів здійснюється тільки через визначені пункти.
- Забороняється переміщення товарів без митного контролю.
- Митні органи мають право здійснювати огляд, обшук, перевірку документів.
- У зоні митного контролю діють спеціальні правила безпеки та пожежної охорони.

Взаємодія митних органів та бізнесу у ЗМК

- Підприємства можуть ініціювати створення зони митного контролю на своїй території (наприклад, у логістичних центрах).
- Для цього необхідно отримати дозвіл Державної митної служби та обладнати територію відповідно до вимог.
- Це дає бізнесу переваги у швидшому митному оформленні вантажів.

Приклади з практики

- **Аеропорти «Бориспіль», «Львів», «Одеса»** – класичні приклади зон митного контролю для авіаперевезень.
- **Одеський та Чорноморський морські порти** – поєднання митного контролю з портовою інфраструктурою.
- **Сухопутні пункти пропуску «Ягодин», «Шегині»** – основні автомобільні ЗМК.
- **Логістичні хаби** (наприклад, у Київській області) – приклад внутрішніх ЗМК для бізнесу.

Зона митного контролю – це не лише місце перевірки товарів і транспорту, а й важливий елемент економічної безпеки держави. Вона забезпечує баланс між спрощенням міжнародної торгівлі та запобіганням незаконному переміщенню товарів через кордон. Ефективна організація ЗМК сприяє зростанню інвестиційної привабливості країни, розвитку логістики та інтеграції України до міжнародних торговельних систем.